

Köhler, Piotr

Publikacje botaniczne Towarzystwa Naukowego Krakowskiego, Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Umiejętności a badania bioróżnorodności flory Polski

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 47/4, 49-62

2002

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Piotr Köhler

Kraków

**PUBLIKACJE BOTANICZNE
TOWARZYSTWA NAUKOWEGO KRAKOWSKIEGO,
AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI
I POLSKIEJ AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI
A BADANIA BIORÓŻNORODNOŚCI FLORY POLSKI**

W ciągu ostatnich kilkunastu lat dostrzeżono biologiczną różnorodność jako osobną wartość. Biologiczna różnorodność czyli bioróżnorodność jest powszechnie używanym terminem do opisu liczby, odmian i zmienności żywych organizmów. Zasadniczo wyróżnia się trzy jej poziomy. Najniższym jest różnorodność genetyczna, czyli zmienność dziedziczna w obrębie i pomiędzy populacjami organizmów. Następnym poziomem jest różnorodność gatunkowa, określana też jako bogactwo gatunkowe. Poziom gatunkowy często jest uważany za najbardziej naturalny, na którym różnorodność się przejawia. Powstawanie i wymieranie gatunków jest głównym czynnikiem rządzącym bioróżnorodnością. Proste zliczenie gatunków prowadzi tylko do częściowego wskazania bioróżnorodności, ponieważ w jej definicji jest zawarty stopień zmienności, czyli organizmy, które znacznie różnią się od siebie wnoszą więcej do ogólnej różnorodności, niż organizmy blisko spokrewnione. Dlatego też miejsca z wieloma różnymi taksonami wyższej rangi są uważane za bardziej taksonomicznie różnorodne, niż te z mniejszą liczbą taksonów wyższej rangi, ale większą liczbą gatunków. Również nie wszystkie gatunki mają jednakową ekologiczną ważność (np. gatunek drzewa w tropikalnym lesie deszczowym, na którym żyje endemiczna fauna bezkręgowców ma większe znaczenie dla globalnej bioróżnorodności, niż gatunek drzewa w lasach europejskich). Najwyższym

poziomem jest różnorodność ekosystemowa¹. Bioróżnorodność charakteryzują zmiany w przestrzeni: obserwuje się większą różnorodność gatunkową na obszarach cieplejszych, maleje ona ze wzrostem szerokości geograficznej.

W 1994 roku Polska ratyfikowała Konwencję o Różnorodności Biologicznej (weszła w życie dnia 16 stycznia 1995 r.). Zgodnie z Art. 26 Konwencji Polska zobowiązała się do przedkładania Konferencji Stron sprawozdań dotyczących podjętych działań związanych z poszczególnymi artykułami Konwencji i mających na celu realizację postanowień tejże Konwencji. Jednym z takich sprawozdań jest Raport Krajowy, składany w określonych terminach, według formularza jednolitego dla wszystkich krajów Stron Konwencji. Do Raportu dołączane są sprawozdania tematyczne dotyczące priorytetowych zagadnień związanych z realizacją wybranych postanowień. Istnieje również internetowy System Wymiany Informacji o Różnorodności Biologicznej w Polsce. Głównym celem jest zapewnienie sprawnego mechanizmu wymiany danych pomiędzy osobami i instytucjami w kraju i za granicą zainteresowanymi informacjami o różnorodności biologicznej w Polsce². Działania te mają na celu określenie współczesnej bioróżnorodności w Polsce.

Bioróżnorodność charakteryzują również zmiany w czasie. Przy sięganiu w odległą przeszłość następują one jednak wiele trudności, głównie w interpretacji skamieniałości. Znacznie łatwiej określić bioróżnorodność wybranych rejonów Polski w nieodległej przeszłości, w przypadku flory – od połowy XIX w. Jednym ze źródeł informacji są publikowane wyniki dawnych florystycznych badań terenowych.

BADANIA BOTANICZNE TOWARZYSTWA NAUKOWEGO KRAKOWSKIEGO, AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI I POLSKIEJ AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI

W polskiej literaturze botanicznej szczególne znaczenie zajmują publikowane wyniki badań terenowych prowadzonych przez Towarzystwo Naukowe Krakowskie, Akademię Umiejętności i Polską Akademię Umiejętności. W 1865 r. z inicjatywy botanika Franciszka Herbicha (1791–1865) w obrębie Towarzystwa Naukowego Krakowskiego utworzona została Komisja Fizjograficzna. Głównym celem Komisji było zbadanie, a następnie opisanie kraju: jego flory, fauny, budowy geologicznej i klimatu. Po przekształceniu się Towarzystwa w Akademię Umiejętności komisja działała w jej ramach aż do 1945 r., kiedy to Zarząd PAU rozwiązał ją. W jej miejsce utworzony został w 1946 r. z inicjatywy Władysława Szafera (1886–1970) Komitet Badań Fizjograficznych. Komitet zaprzestał swej działalności razem z PAU z końcem 1952 r.

Komisja Fizjograficzna prowadziła planowo badania terenowe. W celu sprawniejszego rozdziału zadań i środków podzieliła się na sekcje. Pierwszy plan badań opublikowano w 1866 r., było to warunkiem otrzymania stałej dotacji na

badania od Sejmu Galicyjskiego. Część botaniczną planu opracował profesor botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego Ignacy Rafał Czerwiakowski (1808–1882), i obejmowała ona m.in. inwentaryzację wszystkich gatunków i jednostek niższej rangi występujących na terenie Galicji, a następnie – na ziemiach polskich, opisanie taksonów nowych dla nauki, zbadanie rozmieszczenia poziomego i pionowego gatunków (łącznie z zasięgami), oraz wyznaczenie granic poszczególnych formacji roślinnych³.

Badania fizjograficzne prowadzone zgodnie z planem z 1866 r. miały być finansowane tylko przez 10 lat. Po upływie tego okresu Sejm Galicyjski uchwałą z dnia 26 V 1875 r. przyznał Komisji Fizjograficznej roczny zasiłek w kwocie 3000 zł rocznie, zobowiązał ją jednak do przygotowania nowego planu badań⁴. Plan taki sporządzono i przesłano (w dniu 2 III 1876 r.) do Wydziału Krajowego, gdzie został zatwierdzony⁵, a następnie opublikowano w tomie 10. „Sprawozdań Komisji Fizjograficznej”⁶. Część botaniczną opracował ponownie Ignacy Rafał Czerwiakowski. Plan składał się z pięciu punktów, z których cztery były dosłownie powtórzone z planu poprzedniego. Dodany punkt piąty zawierał m.in. postulat objęcia badaniami botanicznymi również roślin uprawnych, chwastów, wyznaczenie okręgów upraw poszczególnych gatunków, a także zebranie materiałów i sporządzenie mapy użytkowania ziemi pod względem rolniczym i leśnym. Przyjęty plan przewidywał zakończenie badań w ciągu 15 lat.

W 1895 r. w obrębie Komisji utworzona została Sekcja Rolnicza. Botaniczny aspekt planu badań tej Sekcji był rozwinięciem części planu badań Sekcji Botanicznej z 1876 r. Akcentował zjawiska lub zagadnienia w dotychczasowych pracach pomijane, w tym m.in. interesujące dla badań bioróżnorodności, jak stanowiska naturalne i sztuczne (antropogeniczne) roślin, czy rozmieszczenie mikroskopijnych grzybów pasożytniczych⁷.

Realizacja tak nakreślonego planu badań wymagała zaangażowania wielu osób prowadzących badania w różnych regionach i w różnych porach roku, co musiało pociągnąć za sobą znaczne koszty. Ówczesnie brak było, poza Krakowem i Lwowem, dostatecznej liczby botaników do jego realizacji. Botanicy przebywający w Krakowie zajęci pracą zawodową w Uniwersytecie lub szkołach średnich mogli poświęcać na badania dwa miesiące w roku i to tylko w okresie letnich wakacji. Problem ten próbowano rozwiązać zachęcając amatorów mieszkających w różnych rejonach Galicji do współpracy z Komisją Fizjograficzną. Ale w jej pracach uczestniczyli oni niezbyt często i w rezultacie ich udział w botanicznym dorobku Akademii nie przekracza kilku procent⁸. Wprawdzie brak dostatecznej liczby amatorów mógł być zrekompensowany przez najem płatnych zbieraczy roślin, jednakże uzyskana stała dotacja Sejmu Galicyjskiego okazała się nad wyraz skromna⁹: wystarczała tylko na opłacenie wycieczek zaledwie kilku osób rocznie. Tak więc te zasadnicze dwie przeszkody: skąpe środki na badania, oraz brak dostatecznej liczby wykonawców sprawiły, że komisja

wbrew wcześniejszym przewidywaniom nie zdołała ukończyć swych badań w ciągu 10–15 lat.

Niewielka dotacja spowodowała, że komisja do zakończenia pierwszej wojny światowej finansowała badania przede wszystkim specjalistom – botanikom związanym z Uniwersytetem Jagiellońskim, Uniwersytetem Lwowskim i Politechniką Lwowską. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości komisja objęła swą działalnością cały obszar państwa¹⁰. Wtedy też zwiększył się udział amatorów w pracach komisji, jednakże specjaliści nadal dominowali. Kryzys ekonomiczny początku lat 30-tych XX w. spowodował wstrzymanie przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego finansowania badań terenowych Komisji Fizjograficznej. Subwencjonowanie to nie zostało wznowione do wybuchu II wojny światowej, a komisja otrzymywała jedynie symboliczną dotację z Polskiej Akademii Umiejętności.

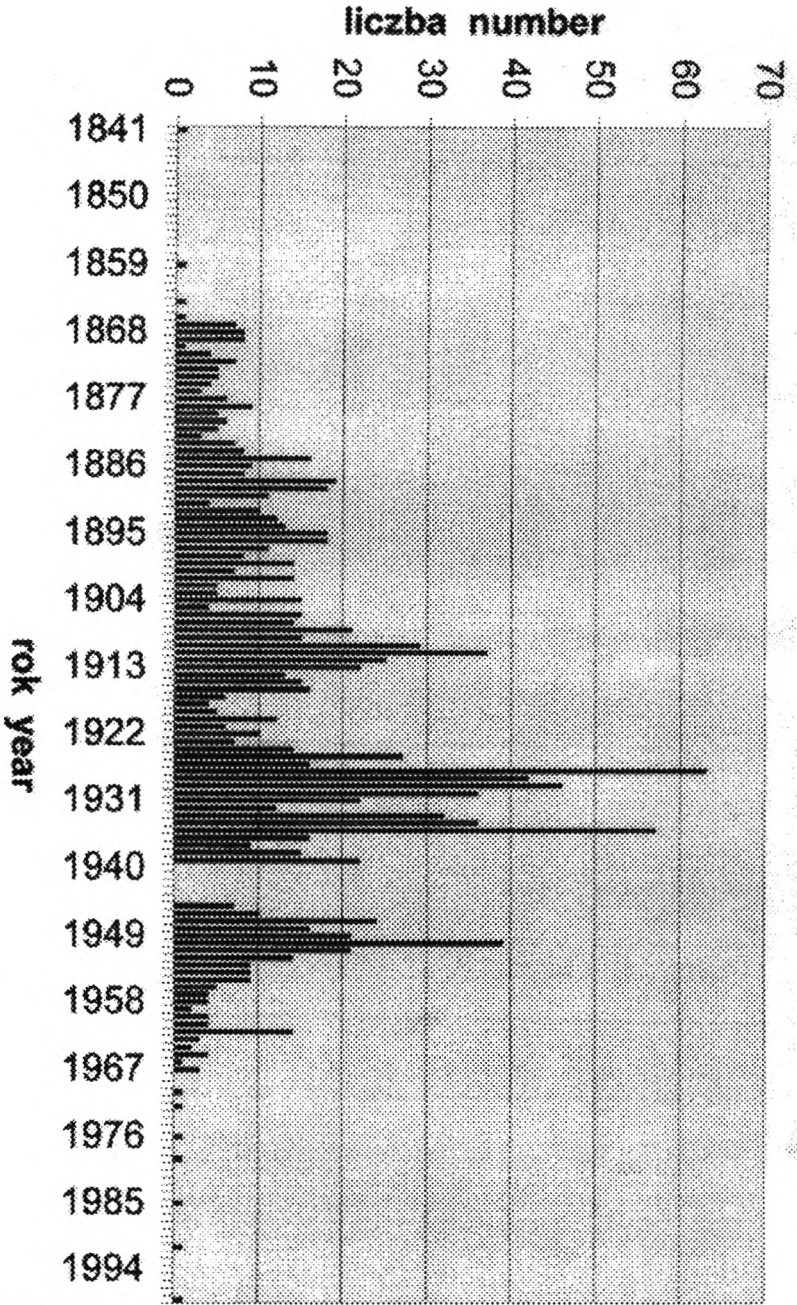
Zdecydowana większość prac finansowanych przez komisję stanowiła realizację wybranych elementów jej planu badań. Utworzony po drugiej wojnie światowej w miejsce rozwiązanej Komisji Fizjograficznej Komitet Badań Fizjograficznych wprawdzie nie sformułował własnego planu badań, jednakże, podobnie jak komisja, udzielał skromnych dotacji na badania terenowe¹¹. Uzyskane wtedy wyniki są uzupełnieniem wcześniejszych, otrzymanych na podstawie badań przeprowadzonych przez Komisję Fizjograficzną. Poniżej (tabl. 1) zestawione są regiony, w których przeprowadzono badania botaniczne. Wyniki tych badań mogą być obecnie interesującym źródłem danych o bioróżnorodności flory tych terenów.

Tabela 1. Obszary badań botanicznych: A – Komisji Fizjograficznej, B – Komitetu Badań Fizjograficznych.

Table 1. Geographical areas of botanical research done by: A – the Physiographical Committee, B – the Committee for Physiographical Studies.

l.p.	Obszar Area	Lata Years	
		A	B
1	Pomorze Wschodnie	1924–1930, 1938, 1939	1948–1951
2	Wielkopolska	1925–1930	1946–1948
2	Nizina Mazowiecka	1925, 1926, 1928–1930, 1935	
4	– Kujawy	1925–1927	1946–1952
5	– Mazowsze	1925–1930, 1935	1946
6	Śląsk	1929, 1930, 1935	1948–1952
7	Wyżyna Małopolska	1888, 1896, 1898, 1914– 1915, 1922, 1924, 1925, 1927–1930, 1939	1946, 1948–1950

8	– Jura Krakowsko-Wieluńska	1867, 1869, 1876, 1883, 1890–1892, 1907, 1910– 1912, 1922, 1925–1930, 1936, 1938	1946–1948
9	– Góry Świętokrzyskie	1925–1930	1947, 1948
10	Nizina Sandomierska	1869, 1876, 1883, 1888, 1889, 1892, 1907, 1910– 1915, 1925, 1926, 1929, 1930, 1934–1936	1946, 1948
11	Karpaty Zachodnie	1867, 1878, 1882–1895, 1907, 1910–1915, 1917, 1919, 1920, 1924–1931, 1934–1939	1946–1952
12	– Tatry	1868, 1869, 1872, 1873, 1877–1879, 1882, 1883, 1890–1892, 1909–1913, 1916–1919, 1925–1931, 1938	1946–1952
13	– Pieniny	1878, 1893, 1918, 1919, 1927, 1928, 1930, 1931, 1938	1948
14	Karpaty Wschodnie	1871–1873, 1880, 1881, 1884–1892, 1894, 1896, 1905–1908, 1911, 1917, 1924–1931, 1936, 1937	
15	Pokucie	1874, 1875, 1878, 1880, 1881, 1913–1915, 1927–1929	
16	Podole	1873, 1874, 1876–1879, 1884, 1907, 1909, 1914– 1915, 1918, 1921, 1922, 1925–1930, 1935	
17	Opole	1870, 1873–1875, 1877, 1878, 1888–1890, 1896, 1898, 1908, 1910–1912, 1918, 1924–1926, 1928–1931	
18	Wołyń	1869, 1877, 1885, 1886, 1921, 1926, 1929, 1930	
19	Wyżyna Lubelska	1925, 1927, 1929, 1931, 1934, 1935	1946–1950
20	Podlasie	1928, 1929	1946
21	Puszcza Białowieska	1924, 1926, 1928	1946, 1949, 1950
22	Polesie	1883, 1928, 1929	
23	Wileńszczyzna	1924–1928, 1930, 1934	
24	Podole Rosyjskie	1897	

Ryc. 1. Liczba publikacji botanicznych TNK, AU i PAV zawierających dane dotyczące bioróżnorodności flory polskiej.

Fig. 1. Number of botanical publications of the Cracow Academic Society, the Academy of Sciences and Letters and the Polish Academy of Sciences and Letters containing data referring to biodiversity of Polish flora.

PUBLIKACJE TNK, AU I PAU ZAWIERAJĄCE DANE
DOTYCZĄCE BIORÓŻNORODNOŚCI FLORY POLSKI

Wspomniany powyżej brak dostatecznych funduszy paradoksalnie sprawił, że, z punktu widzenia potrzeb badań bioróżnorodności flory polskiej, wytworzyła się korzystna sytuacja. Bowiem badania przeprowadzane były głównie przez specjalistów botaników i trwały z różnym nasileniem łącznie przez prawie 80 lat. Wymierne efekty tych badań były dwójakiego rodzaju: zielniki i publikacje. Każde finansowane przez Komisję Fizjograficzną badania terenowe powinny były zakończyć się przesłaniem jej raportu i zasuszonych roślin. Zielniki gromadzone były w Muzeum Fizjograficznym¹², a raporty publikowano w czasopiśmie specjalnie w tym celu utworzonym i corocznie wydawanym pt. „Sprawozdanie Komisji Fizjograficznej”. Obecnie herbaria te znajdują się głównie w Zielniku Instytutu Botaniki im. W. Szafera Polskiej Akademii Nauk (KRAM) w Krakowie¹³. Układ tego zbioru (według gatunków) i brak komputeryzacji sprawia, że informacja zawarta na etykietach zielnikowych jest trudno dostępna dla potrzeb badań bioróżnorodności. W przyszłości, po skomputeryzowaniu, uzyskanie informacji o liczbie i randze taksonów oraz czasie ich zebrania na poszczególnych stanowiskach czy obszarach nie będzie sprawiało najmniejszych problemów. Jednakże w obecnej sytuacji jedynym źródłem tego typu danych pozostają publikacje florystyczne.

Publikowany dorobek botaniczny TNK, AU i PAU obejmuje co najmniej 3888 pozycji z różnych dziedzin botaniki. Wśród nich jest 1315 prac (33,8%) zawierających informacje przydatne we współczesnych badaniach bioróżnorodności flory Polski (a także częściowo Ukrainy, Białorusi i Litwy). Prace te opublikowano w latach 1841–1998, jednakże, poza kilkoma, *de facto* na przestrzeni stu lat, od 1867 do 1967 r. (ryc. 1). Wśród tych prac 1210 to naukowe, a 105 – popularnonaukowe, streszczenia i innego typu publikacje. Zostały ogłoszone przez cztery generacje polskich botaników. Byli to często najlepsi znawcy polskiej flory swych czasów, co gwarantuje prawdziwość opublikowanych przez nich danych o stwierdzeniu występowania różnych gatunków na badanych terenach. Poniżej (tabl. 2) znajduje się zestawienie 31 autorów o największej liczbie publikacji zawierających dane na temat bioróżnorodności flory. Opublikowali oni łącznie 802 prace, a najwięcej – 111 – Hugo Zapałowicz. W większości były efektem jego prac nad rewizją zielnika Komisji Fizjograficznej. Rezultaty badań terenowych zawierają publikacje następnych autorów o nieco mniejszej niż H. Zapałowicz liczbie publikacji: Bogumiła Pawłowskiego – 95 i Romana Gutwińskiego – 47. W pracach pierwszego z nich są dane dotyczące flory roślin naczyniowych Beskidu Sądeckiego, Tatr i Gór Czywczyńskich, a w pracach drugiego – glonów Galicji.

Tabela 2. Botanicy o największej liczbie publikacji zawierających dane o bioróżnorodności.
Table 1. Botanists with the highest number of publications containing data on biodiversity.

l.p.	Imię i nazwisko Name	Liczba publikacji Number of publications
1	Bronisław Błocki (1854–1919)	31
2	Roman Gutwiński (1860–1932)	47
3	Edward Janczewski (1846–1918)	11
4	Roman Kobendza (1886–1955)	21
5	Marian Koczwara (1893–1970)	19
6	Jan Kornaś (1923–1994)	26
7	Aniela Kozłowska (1898–1981)	20
8	Feliks Krawiec (1906–1939)	13
9	Józef Krupa (1850–1889)	12
10	Stanisław Kulczyński (1895–1975)	13
11	Stefan Macko (1899–1967)	12
12	Anna Medwecka–Kornaś	16
13	Józef Motyka (1900–1984)	19
14	Bolesław Namysłowski (1882–1929)	24
15	Józef Paczoski (1864–1942)	21
16	Bogumił Pawłowski (1898–1971)	95
17	Marian Raciborski (1863–1917)	40
18	Antoni Rehman (1840–1917)	21
19	Kazimierz Rouppert (1885–1963)	15
20	Jadwiga Siemińska	11
21	Alina Skirgiełło	13
22	Władysław Szafer (1886–1970)	38
23	Irena Turowska (1900–1990)	15
24	Jan Walas (1903–1991)	12
25	Szymon Wierdak (1883–1949)	11
26	Tadeusz Wiśniewski (1905–1943)	11
27	Eustachy Wołoszczak (1835–1918)	28
28	Jadwiga Wołoszyńska (1882–1951)	44
29	Antoni Wróblewski (1881–1944)	12
30	Hugo Zapalowicz (1852–1917)	111
31	Antoni Józef Żmuda (1889–1916)	30

Ze zrozumiałych względów historycznych dane dotyczące Galicji będą o prawie pół wieku wcześniejsze, niż pochodzące z innych rejonów Polski. Tym niemniej dla niektórych terenów są to najwcześniejsze tak dobrze udokumentowane dane florystyczne mogące służyć do współczesnych badań bioróżnorodności.

ZAWARTOŚĆ INFORMACYJNA PUBLIKACJI BOTANICZNYCH TNK, AU I PAU

Wiele dawnych publikacji florystycznych, oprócz będącego zasadniczą ich treścią spisu gatunków wraz z podanymi miejscami zbioru, zawiera sporo interesujących informacji zawartych we wstępach, czy opisie terenu. Przykładem mogą być poniższe fragmenty:

„Do roślin dzikich, tutaj przeważnie występujących należą: *Avena flexuosa*¹⁴, *Epipactis rubiginosa*¹⁵, *Plantago arenaria*, *Eupatorium cannabinum*, *Arnoseris minima*, *Stachys annua*, *Hydrocotyle vulgaris*, *Reseda lutea*, *Viola tricolor* (forma z kwiatem dużym żółtym), *Herniaria hirsuta*, *Illecebrum verticillatum* i *Teesdalia nudicaulis*¹⁶. [Józef K r u p a : Wykaz roślin zebranych w obrębie W. Ks. Krakowskiego oraz w puszczy Niepołomickiej w r. 1876. „Sprawozdanie Komisji Fizyograficznej” 1877 t. 11 s. (84)–(128)];

„co do charakteru roślinności gór piaskowcowych można powiedzieć, że wszędzie jest mniej więcej podobny; pasmo Radzi[ej]owej różni się chyba tem od Lubonia, że na pierwszym rośliny wyższych położeń, jak *Geum montanum* i *Senecio cordifolius*¹⁷, pojawiają się niżej jak na drugim [...]. Pieniny najbogatsze w gatunki tylko przy wyłomie Dunajca po Nową (za wąwozem Wyżno-Sromowieckim). [...] Na Wysokiej zmienia się nieco charakter roślinności wapieniowej, gdyż występują tu i dalej ku wschodowi takie gatunki, których w Pieninach nawet przy wyłomie Dunajca się nie spotyka, jak *Aconitum moldavicum*, *Sedum carpaticum*¹⁸, *Doronicum austriacum*, *Mulgedium alpinum*; co prawda, że nie pojawiają się tu niektóre rośliny pienińskie.” [Eustachy W o ł o s z c z a k : *Zapiski botaniczne z Karpat Sądeckich*. „Sprawozdanie Komisji Fizyograficznej” 1895 t. 35 s. 174–206].

Upływ czasu oraz zniszczenia podczas wojen, spowodowały, że wiele z takich starych publikacji jest obecnie rzadkimi drukami. W polskich zbiorach niektóre z nich są zaledwie w pojedynczych egzemplarzach, dlatego też są niedostępne dla badaczy, szczególnie z młodszych ośrodków naukowych. By uprzystępnić tę literaturę, sporządziłem bibliografię prac botanicznych. Zawiera ona zestawienie literatury botanicznej opublikowanej w różnego typu wydawnictwach Towarzystwa Naukowego Krakowskiego, Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Umiejętności lub powstałej w rezultacie badań finansowanych przez te instytucje, a opublikowanej gdzie indziej¹⁹. Bibliografia ma układ chronologiczny, a poszczególne cytaty prac zaopatrzone są w adnotacje. Każdy zapis

składa się z następujących elementów: numer porządkowy, nazwisko autora, rok, tytuł, cytat. Następnie znajduje się tytuł pracy przetłumaczony na język angielski, oraz adnotacja z informacją o regionie, którego praca dotyczy, wraz z liczbą gatunków wymienionych w pracy, oraz o taksonach wyższej rangi, do których te gatunki należą, a także o diagnozach nowo opisanych taksonów. Poniżej zaprezentowany jest przykładowy zapis z bibliografii:

432. Krupa, J[ózef], 1882: Przyczynek do florystyki roślin naczyniowych. // Spraw. Komis. Fizjogr. [za 1881] 16: (205)–(214).

[– Contribution to the flora of vascular plants.]

[badania z lat 1876, 1877 i 1881; okolice Krakowa, Dziekanowice i Dobczyce nad Rabą, Żegiestów i Krynica; 135 gat.: A + L + P + S]

Powyższy zapis jest, mam nadzieję, czytelny. Informacje w adnotacji oznaczają, że dane florystyczne zawarte w pracy pochodzą z wymienionych lat i okolic, i dotyczą 135 gatunków należących do czterech jednostek taksonomicznych wysokiej rangi: roślin okrytozalążkowych (A), widłakowych (L), paprociowych (P) i skrzypowych (S).

Bibliografię uzupełniają liczne indeksy mające na celu ułatwienie czytelnikom korzystanie z niej.

PODSUMOWANIE

Badania botaniczne prowadzone przez Towarzystwo Naukowe Krakowskie, Akademię Umiejętności i Polską Akademię Umiejętności (a dokładniej przez Komisję Fizjograficzną i Komitet Badań Fizjograficznych) trwały przez prawie 80 lat. Dane florystyczne uzyskane podczas tych badań są obecnie bardzo cenne, zawierają bowiem sporo interesujących danych na temat bioróżnorodności flory polskiej. Na ich podstawie można prześledzić zmiany zaszele w ciągu ostatnich prawie 150 lat w składzie gatunków poszczególnych regionów Polski, a nawet miejsc (np. gór) lub miejscowości. W celu uprzystępnienia i ułatwienia w korzystaniu z dorobku botanicznego TNK, AU i PAU sporządzono bibliografię takich prac. Bibliografia będzie służyła w przyszłych badaniach bioróżnorodności flory polskiej.

Prace nad bibliografią finansowane były w latach 1999–2001 przez Komitet Badań Naukowych w ramach projektu badawczego 6 P04G 086 16.

Przypisy

¹ B. G r o o m b r i d g e (red.): *Global Biodiversity. Status of the Earth's Living Resources. A Report compiled by the World Conservation Monitoring Centre*. London-Glasgow-New York-Tokyo-Melbourne-Madras 1992 Chapman & Hall, cyt. s. XIII–XIV;

M. Kato (red.): *The Biology of Biodiversity*. Tokyo-Berlin-Heidelberg-New York 2000 Springer-Verlag, XII+324 s.

² <http://ciu.warman.net.pl/alf/biodiversity>

³ [I. R.] Czerwiakowski: *Zarys planu prac w przedmiocie zbadania botanicznego kraju wykonać się mających*. „Sprawozdanie Komisji Fizyograficznej” 1867 t. 1 [za 1866] s. 90–91.

⁴ Muzeum Botaniczne i Pracownia Historii Botaniki im. J. Dyakowskiej (Ogród Botaniczny UJ): sygn. Var. 20 *Księga korespondencji Komisji Fizjograficznej*. „Rozprawy i Sprawozdania z Posiedzeń Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego Akademii Umiejętności”. 1875 t. 2 s. LXXI–LXXXIII.

⁵ Oddział Archiwum PAN w Krakowie (obecnie Archiwum Nauki Polskiej Akademii Nauk i Polskiej Akademii Umiejętności – ul. św. Jana 26, 31–018 Kraków – w dalszej części będę używał skrótu: Arch. PAN/PAU): PAU W III–45 *Księga protokołów Komisji Fizyograficznej, 1873–1911*, k. 55.

⁶ S. Kulczyński: *Plan zbadania kraju (Królestwa Galicyi i Lodomerji tudzież W. Księstwa Krakowskiego) co do jego przyrodniczych własności przez Komisję fizyograficzną akademicką w Krakowie*. „Sprawozdanie Komisji Fizyograficznej” 1876 t. 10 s. 20–29.

⁷ [E. Janeczewski]: *Program Sekcji rolniczej Komisji fizyograficznej Akademii Umiejętności w Krakowie*. „Sprawozdanie Komisji Fizyograficznej” 1896 t. 31 s. (1)–(60).

⁸ P. Köhler: *Rola Komisji Fizjograficznej w popularyzacji badań botanicznych w Polsce*. [summ.: *Role of the Physiographical Committee in popularisation of the botanical studies in Poland*.]. W: B. Zemanek (red.): *Przyroda – Nauka – Kultura. Humanistyczny kontekst nauk przyrodniczych u progu XXI wieku*. Kraków 2000 Instytut Botaniki im. W. Szafera PAN s. 97–104.

⁹ Powstały mniej więcej w tym samym czasie, co Komisja Fizjograficzna, Komitet Przyrodniczych Badań Czech finansowany był hojnie przez parlament czeski, praskie Muzeum Narodowe i tamtejsze organizacje przemysłowo-zawodowe.

¹⁰ [J. Stach]: *Przegląd czynności Komisji Fizjograficznej Polskiej Akademii Umiejętności w latach 1923 i 1924*. „Sprawozdanie Komisji Fizjograficznej” 1925 t. 58 i 59 s. V–XLI.

¹¹ Arch. PAN/PAU: W III–49 „Komitet Badań Fizjograficznych. Protokoły posiedzeń, 1946–1952”. *Sprawozdanie Komitetu Badań Fizjograficznych Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego Polskiej Akademii Umiejętności za lata 1946 i 1947*. Kraków 1949, 50 s.; *Sprawozdanie Komitetu Badań Fizjograficznych Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego Polskiej Akademii Umiejętności za rok 1948*. Kraków 1951, 35 s.; *Sprawozdanie Komitetu Badań Fizjograficznych Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego Polskiej Akademii Umiejętności za rok 1949*. Kraków 1952, 22 s.

¹² W okresie międzywojennym zbiory zasuszonych roślin można było przesłać również do jednego z wyznaczonych przez Komisję Fizjograficzną zielników w poszczególnych miastach uniwersyteckich.

¹³ Ul. Lubicz 46, 31–512 Kraków.

¹⁴ Obecnie gatunek ten nazywa się *Deschampsia flexuosa* (L.) Trin.

¹⁵ Obecnie gatunek ten nazywa się *Epipactis atrorubens* (Hoffm.) Besser.

¹⁶ Obecnie gatunek ten nazywa się *Teesdalea nudicaulis* (L.) R. Br.

¹⁷ Obecnie gatunek ten nazywa się *Senecio subalpinus* W. D. J. Koch.

¹⁸ Obecnie gatunek ten nazywa się *Sedum fabaria* W. D. J. Koch.

¹⁹ P. Köhler: *Bibliografia botaniki w Towarzystwie Naukowym Krakowskim, Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Umiejętności. Bibliography of botany in the Academic Society in Cracow, Academy of Sciences and Letters and the Polish Academy of Sciences and Letters (1818–1952–2000)*. [w druku]

Piotr Köhler

BOTANICAL PUBLICATIONS OF THE CRACOW ACADEMIC SOCIETY,
THE ACADEMY OF SCIENCES AND LETTERS
AND THE POLISH ACADEMY OF SCIENCES AND LETTERS,
AND RESEARCH ON BIODIVERSITY OF POLISH FLORA

Published results of the field studies by the Cracow Academic Society (1815–1872), the Academy of Sciences and Letters (1873–1918) and the Polish Academy of Sciences and Letters (1919–1952) are of great importance in Polish botany. The studies were carried out by the Physiographical Committee (established in 1865 within the Cracow Academic Society). Research, and then describing of flora, fauna, geology, and climate of the country was the main task of the Committee. The Committee continued its activity within the Academy until 1945, and then it was dissolved. A year later a new Committee for Physiographical Studies was appointed, and ceased its activity with the end of the Academy in 1952.

The Physiographical Committee organized and supported the botanical field studies according to the programme prepared by Ignacy Rafał Czerwiakowski (1808–1882), professor of the Jagiellonian University (Cracow). The plan focused on listing of all species and taxa of higher ranks, describing species new to science, investigating of vertical and horizontal distribution of species (and their ranges), and limits of particular vegetational formations. The studies were done mainly by botanists of the Jagiellonian University in Cracow, Lvov University and Lvov Technical University. After World War II the Committee for Physiographical Studies continued the studies of the Physiographical Committee. Table 1 contains the list of geographical areas of botanical research done by both Committees.

Botanical output of the Society and the Academy consists of at least 3888 publications. There are among them 1315 (33.8%) papers containing information referring to biodiversity of flora. They were published in 1841–1998, majority in 1867–1967 (Fig. 1). 802 papers were prepared by 31 outstanding Polish botanists (Table 2). A special annotated bibliography¹⁹ was completed. The basic data relating to biodiversity (the number of species, high-rank taxa to which those species belong, diagnosis of new

species and taxa of higher rank) are given in annotations. These include also information about the diversity of ecosystems (data on plant communities). The bibliography will be very useful in the future studies on biodiversity of Polish flora.

Tłumaczenie własne autora

